

OORLOGSERVARINGEN IN VERBINDING

Wat betekent de stilte om 20.00 uur op 4 mei voor mensen die niet met het Nederlandse oorlogsverhaal zijn opgegroeid? Voor wie pas enkele jaren geleden vluchtte uit Syrië, Afghanistan of Oekraïne? Voor wie oorlog niet iets van tachtig jaar geleden is, maar een recente werkelijkheid?

Hoewel er bij vluchtelingen niet meteen een belletje zal gaan rinkelen bij de dagen 4 en 5 mei, vertonen de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en de verhalen van hedendaagse vluchtelingen veel raakvlakken. Jongeren en volwassenen die zelf gevlucht zijn, of van wie de ouders of grootouders dat moesten doen, hebben immers aan den lijve ondervonden of uit de eerste hand gehoord wat onvrijheid betekent. Het kan daarom juist verbindend werken om in het klaslokaal plaats te bieden aan verschillende historische én hedendaagse oorlogservaringen.

IEDEREEN BETREKKEN

De samenstelling van de Nederlandse samenleving is voortdurend in beweging. Vanuit de ambitie van het Nationaal Comité 4 en 5 mei om iedereen in de samenleving bij 4 en 5 mei te betrekken, werkt de organisatie sinds een aantal jaren samen met VluchtelingenWerk om als organisaties in gesprek te gaan over wat vrijheid betekent en om Nederlandse oorlogservaringen te verbinden aan die van vluchtelingen.

De samenwerking begon met de lesmodule *Geef vrijheid een gezicht*, waarin ooggetui-

gen van de Tweede Wereldoorlog in gesprek gaan met jongeren die in het afgelopen decennium naar Nederland zijn gevlucht. De korte films, bedoeld voor scholieren en studenten, laten zien hoe universeel de ervaring van oorlog is. Alle personen in de video's vertellen verhalen van angst, van verlies, van hoop. De context is verschillend, de betekenis allesbehalve. Voor veel leerlingen en studenten maken zulke ontmoetingen – in video's maar juist ook in de klas – de geschiedenis tastbaar. Oorlog is dan niet alleen iets uit het verleden, maar ook iets wat mensen vandaag de dag meemaken. Dat besef biedt docenten een krachtige ingang om over vrijheid en onvrijheid te praten.

HERKENNING EN ERKENNING

Ook op andere gebieden werkt het Nationaal Comité samen met VluchtelingenWerk. Zo geven medewerkers van het comité gastlessen over 4 en 5 mei aan statushouders in het kader van hun participatietraining. In de gastles krijgen zij uitleg over de betekenis van 4 en 5 mei, over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, en waarom deze gebeurtenis nog steeds een grote plaats inneemt in de Nederlandse maatschappij. Tijdens de

lessen ontstaan vaak indringende gesprekken. VluchtelingenWerktrainer Fatma Mahtab vertelt: “Veel statushouders hebben recent nog oorlog meegemaakt. Door deze thema's in de gastles bespreekbaar te maken, ontstaat ruimte voor verwerking en begrip.”

Veel deelnemers herkennen zich in de verhalen over vervolging, verlies van democratische waarden, angst, bombardementen en hongersnood. Ze vertellen over hun eigen oorlogservaringen, het verlies van familie, of de moeilijke weg naar veiligheid. Zoals trainer Genet Haile Geta-chew zegt: “In de gastlessen wordt verteld hoe vrijheid in Nederland tot stand is gekomen, en waarom mensen hier elk jaar herdenken. Dat helpt nieuwkomers om zich te verbinden met hun nieuwe land.” En die verbinding is precies wat het Nationaal Comité wil versterken. In dat verhaal van oorlog en (on)vrijheid is ruimte voor verschillen, maar ligt de focus vooral op wat ons bindt: het verlangen naar vrede, vrijheid en medemenselijkheid – en onze eigen verantwoordelijkheid hierin.

Deze verbindende waarden bieden ook houvast wanneer er tijdens de les of een

HET GAAT **NIET** OM HET
VERGELIJKEN VAN LEED,
MAAR OM HET **ERKENNEN**
VAN GEDEELDE **GEVOELEN**

gesprek botsingen ontstaan. Zo kunnen opvattingen over bijvoorbeeld homoseksualiteit, religieuze minderheden of specifiek Joden sterk cultureel bepaald zijn, die tot weerstand kunnen leiden wanneer vervolging of specifiek de Holocaust wordt besproken. Blijf in zo'n geval gefocust op wat mensen verbindt, maar stel duidelijke grenzen wanneer opmerkingen overgaan in discriminatie, racisme, antisemitisme of Holocaustontkenning.

Voor veel vluchtelingen bieden de gastlessen en herdenkingsmomenten, zoals die op 4 mei, de mogelijkheid tot verwerking van hun eigen oorlogsverhaal, aldus de trainers van VluchtelingenWerk. Door te leren over de Nederlandse oorlogsgeschiedenis herkennen ze universele patronen van vrijheid en onvrijheid, van onmenselijkheid en medemenselijkheid. Tegelijk kunnen ze hun eigen ervaringen plaatsen in een groter verhaal. Het gaat

hierbij niet om het vergelijken van leed, maar om het erkennen van gedeelde gevoelens. En in die herkenning schuilt iets helends en verbindends: voor de deelnemers zelf, maar ook voor de samenleving die hen heeft verwelkomd.

DEELNAME AAN 4 EN 5 MEI

Hoewel veel statushouders zelf ervaring hebben met thema's als vrijheid en onvrijheid, leidt dat niet automatisch tot deel-

ALS LEERLINGEN ZICH GEZIEN VOELEN IN HUN EIGEN GESCHIEDENIS, ONTSTAAT RUIMTE VOOR GESPREK

name aan activiteiten op 4 en 5 mei. Veel van de deelnemers geven namelijk aan dat ze zich tijdens herdenkingen soms ongemakkelijk voelen. Ze herkennen zich bijvoorbeeld vaak niet in het publiek, vinden de toon van de herdenking te officieel of te nationalistisch, en voelen zich daardoor buitengesloten. De aanwezigheid van militairen en belangrijke politici roept daarnaast bij sommigen juist wantrouwen op, omdat ze die associëren met onderdrukking. Hierdoor kan de drempel hoog zijn om zelf naar een

Hoe kun je hier in de les mee aan de slag?

1 Breng verhalen samen

Gebruik fragmenten uit de video's van *Geef vrijheid een gezicht*.

Bespreek daarna wat de leerlingen of studenten opviel: wat herkenden ze, wat verraste hen, waar zagen ze overeenkomsten en waar juist verschillen?

2 Leg de verbinding tussen toen en nu

Laat leerlingen of studenten actuele nieuwsverhalen over oorlog of vluchten vergelijken met verhalen (bijvoorbeeld dagboekfragmenten) uit de Tweede Wereldoorlog. Waarin verschillen ze, en waar zien ze juist overeenkomsten?

3 Laat leerlingen en studenten hun eigen geschiedenis onderzoeken, of die van een klasgenoot

Geef leerlingen en studenten de ruimte om in hun eigen familiegeschiedenis te duiken, bijvoorbeeld via een kort interview met een (groot)ouder. Ze kunnen onderzoeken welke ervaringen van (on)vrijheid en conflicten in hun eigen familie voorkomen. Zo ontstaat in het klaslokaal erkenning voor verschillende achtergronden en verhalen.

4 Nodig (lokale) ervaringsdeskundigen uit

Nodig een gastspreker van VluchtelingenWerk uit of werk samen met het lokale 4 en 5 mei comité of de lokale afdeling van een organisatie die de belangen van migranten of vluchtelingen behartigt. Of organiseer samen met leerlingen of studenten een Vrijheidsmaaltijd op school, waarbij een diverse mix aan inwoners wordt uitgenodigd.

5 Analyseer hoe over minderheden gedacht werd, én wordt

Laat leerlingen en studenten in mediafragmenten duiken (propagandabeelden, video's, nieuwsberichten, politieke campagnes) die laten zien hoe er in de jaren 30-40 en vandaag de dag naar vluchtelingen en andere minderheden gekeken werd. Wat valt ze op? Hoe werden en worden deze beelden ingezet? En wat zou dit met mensen kunnen doen?

herdenking toe te gaan, ondanks dat de bereidheid om deel te nemen hoog is. Deelname aan een viering op 5 mei, zoals een Vrijheidsmaaltijd, is voor vluchtelingen een stuk laagdrempeliger. Ook omdat deze activiteit – samen eten en met elkaar in gesprek gaan – vaak al een belangrijk onderdeel is van de cultuur waar ze mee opgroeiden. Wat vluchtelingen die al bekender zijn met 4 en 5 mei opvalt, is dat er in Nederland meer bereidheid lijkt te zijn om moeilijkere kanten van de nationale geschiedenis te belichten. Dat men hier bijvoorbeeld open spreekt over collaboratie of kolonialisme, wordt gezien als een teken van kracht. Zoals een van de trainers benoemt: “In mijn land werd alleen over helden gesproken, nooit over schuld. Hier durft men het ongemakkelijke te benoemen. Dat geeft vertrouwen.”

OORLOGSHERINNERINGEN

Gesprekken met mensen die niet in Nederland of met het Nederlandse oorlogsverhaal zijn opgegroeid, laten ook zien dat persoonlijke oorlogsherinneringen je perspectief op dagen als 4 en 5 mei kunnen vormen. Veel vluchtelingen dragen herinneringen aan geweld, verlies of angst met zich mee. Die ervaringen hebben invloed op hoe zij naar (on)vrijheid kijken. Dit kan ook het geval zijn bij leerlingen of studenten die zelf in Nederland zijn opgegroeid, maar wel ouders of grootouders hebben die in eerdere decennia naar Nederland zijn gevlucht.

Het helpt als docent om deze andere verhalen en perspectieven te erkennen in plaats van te vermijden. Wanneer leerlingen zich gezien voelen in hun eigen geschiedenis, ontstaat ruimte om te luisteren naar de verhalen van anderen. Maak als docent dus gebruik van de kennis en ervaring van alle leerlingen en studenten in je klas. Zoals Mahtab zegt: “Vluchtelingen zijn geen zielige mensen. Ze hebben kennis en ervaring. Hun verhalen kunnen het gesprek over vrijheid verdiepen.” ■